

HARAKIRI

A *Nihongi* és más krónikák tanúsága szerint valamikor nem ismerték Japánban a hasfelmetszés útján elkövetett öngyilkosságot. Tudósításuk szerint az öngyilkos vagy felakasztja magát, vagy felgyújtja a házát, hogy halálát a lángok között lelje.

A *Hogen-monogatari* harmadik kötetének a végén olvashatunk először a harakiriról – egy Tametomo nevű ember követte el. „Végül eltökélvén magát, házába megyen, s hátát annak oszlopához vetvén, önnön hasába dőf.”

De a tudósítás szerint ez a szúrás nem volt halálos, még egyszer magába dőfte a kardot, s csak akkor húzta végig keresztben, amikor már a gerincét érte. Ő hajtotta végre az első harakirit.

Tametomo bátorsága lenyűgözte kortársait; az öngyilkosságnak ez az új módja férfias volt, nagy vitézségre vallott, nem csoda, hogy hamarosan kiszorította a többit. Nemsokára ez lett az öngyilkosság egyetlen használatos módja, és a hűbérúr megparancsolhatta hűbéresének, hogy kövessen el harakirit. Ahogy telt-múlt az idő, a szamuráj dicsőségének kezdték tekinteni, s ha valaki harakiri elkövetésére kapott parancsot, úgy érezte, hogy kitüntetésben van része. Társadalmilag jóváhagyott szertartás lett, a szamuráj-neveléshez tartozott, és gyermekkortól fogva oktatták. A *Bugakususzuiban*, valamint a *Szeppukunin narabini kaisakukensi szahónokoto* (A szeppukut végrehajtó, a felügyelő és a segéd eljárása) című művek részletesen leírják a harakiri módszerét.

Eleinte a templom csarnoka volt a harakiri színhelye, és időpontja az éjszaka. Később ez a szokás megváltozott – a parancsadó udvarán vagy a fogadóteremben követték el.

Az öngyilkosjelöltet – a szeppukunint – előbb megfürdették, haját megfésültek. Fésüléskor jobboldalt merítik a fésűt a hajba, négyszer húzzák végig benne, jobbról balra, aztán alulról fölfelé, s a hajfürtöket négy, balra csavarodó fonatba tekerik. Ezeket aztán lefelé simítják. Fésülködés után következik az öltöztetés. A sima halványkék kamisimo – ünnepi díszruha – elülső része nyitott, a hasat szabadon hagyja, hogy könnyen hozzá lehessen férni.

Az előkészületek után leülnek. A harakiri terének nagyságát előírás szabá-

lyozza, az előkelőbbeknek hat gyékény, az alsóbb osztályúaknak két gyékény. A déli bejáratot a Fegyelem kapujának, az északit a Nirvána kapujának hívják. A szeppukunin a Nirvána kapuján lép be, segédje a Fegyelem kapuján. Két, fehérrel szegett tatamit – gyékényszőnyeget – fektetnek le egymás mellé, olyan formában, mint a harangütő kalapácsa meg a nyele; letakarják fehér selyemmel. A hosszanti gyékényen ül a szeppukunin, arcát északnak fordítva, segédje pedig a háta mögött balra, a másik gyékényen foglal helyet. Alighogy leülnek, belép a fegyverhordozó. Fehér selyembe burkolt, jó másfél méteres bambuszrudakat állít fel a szeppukunin gyékényének mindkét oldalára, tetejükben agyaglámpások égnek. Másfél méteres rudakon zászlókat tűznek ki. Ezzel készen áll a halál alkalmi fogadócsarnoka.

A fegyverhordozó behozza a szambót – egy láb nélküli áldozati tálcát –, rajta agyagtálon lakkcsésze. A szakéhoz csak három darab kombut, azaz tengeri zöld-séfgfélék és illatosítót szolgálnak fel. Az evőpálcikákat a szambó másik oldalára teszik. A szakés edénynek csak egy kiöntőcsőre van. A szeppukunin veszi az edényt, és így szólván: „Brahmának ajánlom”, a levegőbe hint pár cseppet a szakéből. Aztán veszi a lakkcsészét. Csak kétszer ihat belőle. Végül a fegyverhordozó kiviszi az egészet.

Csakhamar visszatér, és a szambón, amelynek egyik szegélyét eltávolította, hozza a tört. Mindig a Fegyelem kapuján jön be és azon is távozik. A fegyver huszonöt centiméter hosszú, a markolatát vagy teljesen leveszik, vagy a rögzítő szeget kihúzzák. A lemeztelenített pengére fehér selymet vagy papírt csavarnak huszonnyolc menetben, bal felé tekerve. Hegyének mintegy két-három centiméteres darabját pőrén hagyják. Amikor a fegyverhordozó átnyújtja a szeppukuninnak, a vas éle a harakirire készül felé, a hegye pedig balra mutat. A szambó harminc centiméternyire van a szeppukunin térdétől. Fehér kamisimóban kell lennie annak, aki a fegyverhordozó szerepét játssza.

Elérkezik az utolsó pillanat. A szeppukunin tekintetével jelt ad és tiszteleg a felügyelőnek, majd kezébe veszi a tört. Ezt megelőzően azonban még elmond egy halotti dalt. Bemutatok belőlük néhányat:

Most

Elköltözöm a tűnékeny világból,
Itt hagyom a hű harcos szellemét
a takamacui kastély moháján.

(Simizu Muneharu)

A hold elől az esőfelhőt
És szívemből a ködöt
Szétfújta, Őszi Esti Szellő!

(Hódzsó Udzsimasza)

Tavaszi bimbó
kegyetlen szélben
Hogyan várná ki
az őszi szépség bíborleveleit?

(Hódzsó Udzsiteru)

Miért is sajnálnám én jobban a tavasz múlását
A virágénál, melyet előcsalogatott a szél!

(Aszanó Tokuminokami)

A földi utazás
álmából felriadtam –
Visszatérek az öröklétbe
egy tavaszi hajnalon.

(Hazama Kihei)

Veled s anyámmal nem tudom mi történt –
Halálos hegyi úton széleseben hozzátok megyek.

(Hara Szóemon)

Ó, boldogság!
Nincs mit kívánnom többé, életem feladtam.
Nem takarja felhő a tűnékeny holdat.

(Óisi Kuranoszuke)

Sok-sok ember meghalt már előttem:
Ez a nap az enyém, emlékül utolsó utamra.

(Tomimori Szuke-emon)

Föld-víz-tűz-szél-levegő-életem
Megtér egykori otthonába.

(Hajamizu Tóza-emon)

A hűséges harcos útja ennyi:
Viszem egész szívem és lelkem
erre az utolsó utazásra.

(Usioda Matanodzsó)

Akad-e majd teaház
utolsó utam hegyormán,
Hol megpihenhetek –
előttem szilvafa virága?!

(Ótaka Gengo)

Itt az idő. A szeppukunin tekintetével jelt ad és tiszteleg a felügyelőnek. Le-
mezteleníti előbb a jobb, majd a bal vállát. Bal kezével fölveszi a tört, átteszi a
jobb kezébe. Ekkor a fegyver hegyét balra fordítja, s bal kezével háromszor meg-
nyomja a hasát. A köldöke fölött körülbelül három centiméterre balról jobbra
hevesen magába vágja a pengét. A szúrás mélysége mintegy másfél-két centiméter.
Ha ennél mélyebb a szúrás, nehéz volna végighúzni a tört, s ennek a stílus lát-
ná kárát. Többféle eljárás ismeretes, van olyan iskola is, amelyik azt tanítja, hogy
a köldök alá kell döfnünk.

Az életút minden szenvedése egy pillanat alatt véget ér. Míg balról jobbra
tart a tört, nőttön-nő a fájdalom. Ez a vándorút végtelen hosszú. Fényévekben sem

lehet lemérni. Még soha, senki se jutott el a végére. Félúton lélekké változik, ki elindul rajta.

Accu szigetén, a háború utolsó napján a havas hegyoldal visszhangozta Jama-zaki parancsnok harsány hangját: „Ha elfogyott a golyód, a szuronnyal harcolj! Ha a szurony eltörött, a kezeddal harcolj! Ha kezedet levágják, használd a fogadat! Ha megállt a szíved és a lélegzeted, rohamozz a lelkeddel!” Accu szigetén a japán katonák lélekké változtak, és lelkük rohamozott nap nap után. A szamuráj bevágja a tőr a hasába, balról jobbra. Bújjatok elő a budiból, hülyék, énekeljetez neki himnuszt! Idióták, fenébe a kultúrával, vinnyogjatok zarándokéneket!

Himnusz szól és zarándokéneke, míg a tőr jobb felé haladtában középre ér, és ekkor hátulról, nagy lendülettel, lecsap a segéd kardja. A fej – néhány kivételes esettől eltekintve – szépen elválnak a testtől. A fájdalom egy pillanat alatt örök békességgé változik.

A felügyelő feláll a vérzuhatagban. Gyors kezek felállítanak egy paravánt a megbékélt körül. Behoznak egy jó arasznyi, mindkét végén kihegyezett bambuszrudat vagy nyelet, amelyet már előre odakészítettek. A nyelet vagy a rudat beszúróják a nyakba és a testbe, így egyesítve a két elválasztott részt. Vértől iszamos a padló, rajta ide-oda csúszik kéz és láb. Ezután fehér selymet terítenek a véres test alá, belegöngyölik, majd koporsóba teszik.

Ennyi az egész. Tömeges öngyilkosság esetén (például a *Sidzsúsicsisiben**) mindegyik szeppukunin után homokot terítenek szét, jó vastagon, hogy a következő ne lássa a vérözönt és ne rémüljön meg. Eltávolítják a vérfoltos homokot, gyorsan, ügyes mozdulatokkal tiszta homokkal cserélik ki. Így a következő szeppukunin már tiszta helyre ülhet.

A módszer meglehetősen leegyszerűsödött az Edo-korban. A szeppukunint megfésülik, majd magára ölti a kamisimót, és csak jujukemesit eszik, rizst, forró vízzel. Nincs lámpás, és nem húzzák be a függönyt. Két gyékényre fehér selymet terítenek és egy paravánt állítanak fel. A *Sidzsúsicsisiben* is így történik, nappal, ceremónia nélkül. Följegyezték, hogy amikor az utolsó szamuráj is végzett magával, este volt már, megszólalt a harang és hat órát jelzett.

Előfordul, hogy a felügyelő és a szeppukunin együtt iszik a szakéből. Van olyan módszer is, hogy a felügyelő helyett a sóbannin nevű szereplő iszik. A szaké előtt kombut esznek. Behozzák egy tálcán az enni- és innivalót. A sóbannin fölvesz egy szakés csészét, fejével biccent a szeppukunin felé, és iszik. Visszaadja a szakazukit – a szakés csészét –, majd visszavonul, nincs már benn, amikor a társa szakét kér. A felügyelő körülbelül három gyékénnyel arrébb ül a szeppukunintól, nem pontosan szembe vele, hanem átellenben. Miközben társa iszik, ő közelebb húzza a kardját. Ha még mondani kell valamit, lehetőleg röviden mondják és nem túl hangosan, mert nincs olyan ember, aki ne volna izgatott ezekben a percekben, s elcsukló vagy megremegő hangja megzavarhatja a szeppukunint. Túl halkan beszélni sem tanácsos, mert nagyon oda kell figyelni. A felügyelő egyszerű szavakkal közli a közlendőket, majd idejét nem vesztegetve, szemével int a segédnek. A szamuráj bajtársiasság azt diktálja, hogy minél előbb fejezzék le a szeppukunint.

* *A negyvenhét szamuráj*. Magyarul *Csúsingura* címmel mutatta be a Körszínház. (A ford.)

Ha a segéd nem szakavatott, vagy pedig szemmel láthatóan fél, akkor a felügyelőnek kell átvennie az irányítást. Nagyon higgadtan kell eljárnia. Ha a segéd elveszti a lélekjelenlétét, nem tudja lefejezni a szeppukunint. Hogy biztos legyen a dolgában, a felügyelő ugyanabban a pózban tartja a kardját, mint a segéd. Bal lábát előre veti, ugyanis balra kell fordulnia ahhoz, hogy felálljon. Ez minden.

A segéd a következőképpen viselkedik: a Fegyelem kapuján lép be, a szeppukunin mögött. Régebben a szeppukuninnak a Nirvána kapuján át kellett bejönnie, de ez a szokás megváltozott. A segéd az oldalirányban lefektetett gyékény bal oldalára ül le, a kardját bal kezében tartja. Amikor a szeppukuninnak átnyújtják a tört, a segéd gyorsan feláll, a szeppukunin mögé lép, s a jelre, hogy a tör a hashoz ért, jobb lábára nehezedve sújt le a nyakra.

Kényes kérdés, hogy a segéd mikor lendítse a kardját. Három pillanat alkalmas erre: először, amikor a szeppukunin a törért nyúl, másodsor, amikor fölfedi a vállát, harmadszor, amikor a tört végighúzza a hasán. Ha a segéd e három pillanat valamelyikét elmulasztja, elrontotta a dolgát. Ezért akkor tanácsos lesújtani, amikor a szeppukunin a szambón levő törért nyúl, mert ebben a pózban mindenki kinyújtja a nyakát. A segéd a szeppukunin lefejezése után letörli a kardját, helyére teszi, megvárja, míg a felügyelő kimegy, és ő is visszavonul. Mindenképpen a Fegyelem kapuján megy ki. A régiek följegyezték, hogy a szambót a törrel legjobb harminc centiméternyire tenni a szeppukunin elé, mert így megkönnyítjük a segéd dolgát. Hiszen amikor az ember előre nyújtja a kezét, a fejét is kinyújtja.

A hagyomány azt mondja még, ajánlatos határozottan visszautasítani, hogy harakiri segédek legyünk, hacsak nem a barátunk mellett kell segédkezni, vagy valaki külön meg nem kér rá. Előfordulhat ugyanis, hogy nem sikerül a lefejezés, és ez roppant szégyen. Ki is tűnhetünk azonban ügyességünkkel. Ha ugyanis a szeppukunin megtorpan az utolsó pillanatban, vagy vergődni kezd, a segéd elvétí a vágást; az Edo-korban ezért az a szokás járta, hogy a szeppukunin még magába se dőfte a tört, máris lefejezték. Csak akkor tértek el ettől, ha a szeppukunin ragaszkodott hozzá, hogy önkezeivel vessen véget életének. A *Sidzsúsicsisivel* kapcsolatban megírták, hogy a behozott szambón nem tör, hanem legyező volt. S amikor a szeppukunin a bal oldalához közelítette a legyezőt, lefejezték.

Mizumo Dzsurozaemon a Kanbun korszak negyedik évében parancsot kapott, hogy március 28-án, éjfélkor harakirit kövessen el a legidősebb fiával együtt, aki még húszéves sem volt. Mindkettő sikeresen végrehajtotta.

Micsoda? Hogyan lehet megparancsolni egy alig húszéves gyereknek, aki még nem is nagykorú, hogy erkölcsi elkötelezettségből vessen véget életének?

Íme, a kultúra titkos erői, amelyek ilyen vadhajtást növesztenek. Így alkalmazza hát a társadalom a legravaszabb trükkjét, hogy törvényesen fittyet hányjon az egyén vágyára és akaratára. A történelemben a gonoszság tüze a hamu alatt parázslík. Végül is mi emberek megalkottuk a rendet, s vele kötjük gúzsba magunkat.

Simizu Muneharu szeppukura készült. Öreg hűbérese, Sirai Jozaemon, megelőzte. Muneharu kérdésére, már nehezen lélegezve, így válaszolt: „Uram! Kipróbáltam. Nem is fáj annyira, mint gondolnánk! Nyugodj meg, uram, hiszem, hogy neked is nagyszerűen sikerül.”

Onodera Dzsúnai, mielőtt harakirit követett volna el, február 3-án levelet írt a feleségének Kiotóba.

„Levelet írok neked. Sikerült megbosszulnom uram halálát, örömöm leírhatatlan. Azóta egyre hallom a híreket felőletek. Már itt az újév, s a széllel is nektek üzenek. Levelemnek 20-án vagy 21-én kell megérkeznie hozzád. Remélem, osztozol örömömben.

Azért írok, mert azt hallottam, jó, ha levelet küld az ember a hozzátartozóinak. Szétvertem uram ellenségeit. Tisztán hagyom örökül az ősök nevét. Kérlek, mondd el ezt ősünk szent névtáblája előtt. Fiad, Kóemon miatt se nyugtalankodj! Bátor volt. Ezzel a dallal búcsúzz el férjedtől és fiadtól:

Vége a gondnak
Bolyongó fiammal megyek a másvilágba
hol a tavasi holdfényben szétfoszlik az éjjel.

Meglehet, azt hiszed, hogy elfelejtettem otthonomat, hiszen meg akarok halni. Kérlek, fogadj el még egy dalt! Utolsó dalomat küldöm neked. Főzeléket táltaltak ma ebédre, friss, zöld színe elszomorított.

A Muszasino síkságon olvad már a hó
Feleségem s otthonom után vágyom
hol zöldellnek már a fák.
(február 3.)”

Tannio, Dzsúnai felesége a levél kézhezvétele után böjtölt, és a rákövetkező év június 18-án öngyilkos lett. Haláladala így szólt:

Férjem s fiam vár rám
Sietek
Hogy is sajnálnám itthagyni e világot?

Harakiri. Hogy tetszett ez a szó Henry Millernek! Pedig nem is mindig a keleti, hősies halált jelenti. Ám halál csak egyféle van. Egyszer Miller átvette magát a Brooklyni híd korlátján, s tetteére nyugodtan rámondhatjuk: harakiri volt. Máskor, tél derekán, berúgott, és meztelenül feküdt le aludni. Meg akart halni. A nyitott ablakon át jeges szél fújt be a szobába, de Miller nem halt meg. Igaz, többször megérintette a halál. De mindig a szerencse fia volt, és megérte feltámadását.

Miller szemében a harakiri és a szex között nincs nagy különbség, mert mindkettőnek egy a célja: az ént leválasztani a társadalomról. A más asszonya testének szagától a leggyávább, halálfélelem gyötörte „férfi” is egyszeriben kemény fickóvá változik.

En fulladozom a harakiri szagától. És váratlanul férfiszavak, a költő Dzsune szavai tolnak az ajkamra:

„Túláságosan is szeretem a barátomat. Mindig hányingerem támad, amikor így szeretek. A vad szerelem felborzolja a zsigereimet, kiforgat önmagamból. S kívülről csak annyi látszik, hogy hányingerem van.”

Ah! Ez az. Nem tévedés. Éljen a kéj forrása! Ne állj meg, csak így tovább. Ha a kapu előtt elveszted a fejed, sohasem jutsz be. Táncolj! Neved! Szellents nagyokat! Ez a teljesség! Vágd fel a hasad! Ontsd ki a beled! Nézd, milyen bűzös! Na, milyen színű? Hahahaha . . .

Ez aztán az élvezet! A szertartásnak vége. Ehhez képest minden regény idejét múlta.

Mert óriások lettünk és talán nagyon is izgágák. Elindultunk egyenként az önmagukkal való azonosulás útján. Oda, ahol a regény áttevődik a mítoszba. Ezt nem bizonyítani kell. Csak hinni.

Megértettem, hogy ezen a világon a legnagyobb virtusból is csak arra futja, hogy tökéletlen ember legyek. A reménytelenség mélyén valami énszerű én van kibontakozóban. Tudom, hogy attól leszek egészséges, ha az arcomon fekszem, a véreben. Azoktól az emberektől, akik világrapottyánásuk óta tétlenül élik az életüket, távolabb vagyok, mint nap a holdtól. Ők engem nemhogy emberszámba nem vesznek, de még úgy sem tudnak nézni rám, mint ahogy egy növényre néznének. Létezésem a rossz, a tagadás matériája.

Hasznukra válna, ha harakirit követnének el.

Az idő múlik, rám borul az éjfél csöndje és nyirkossága. Holnap már nem látom a napot. Szemernyi sajnálkozás sincs bennem. Sülthalevészet, könnyek emléke gyermekkoromból. Nincs többé holnap. Ez a pillanat örök. A harakiri pillanata.

FÁZSY ANIKÓ fordítása

Renato Guttuso (Olaszország): Lány, sziklával, 1978